JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA NISHATI NA MADINI

TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU NA SHUGHULI ZA KAMATI KWA MWAKA 2018/2019

[*Inatolewa chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016*]

Ofisi ya Bunge
S.L.P 941
Dodoma

FEBRUARI, 2019

YALIYOMO

YALIYOMO i
SEHEMU YA KWANZA 1
1.0 **UTANGULIZI** 1
1.1. Majukumu ya Kamati 1
1.2. Njia zilizotumika kutekeleza majukumu ya Kamati 1
1.2.1 Ziara za ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo 2017/2018 2
1.3. Maelezo ya Miradi pamoja na changamoto zake 2
1.4. Maoni na Ushauri wa Jumla kuhusu Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa mwaka wa Fedha 2018/2019 10
1.5. Semina kwa Wajumbe wa Kamati 11
SEHEMU YA PILI 16
2.0 **UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI** 16
2.1 Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini kwa Ujumla 16
2.1.1 Wakala wa Nishati Vijijini (REA) 17
2.1.2 Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO) 18
2.1.3 Shirika la Maendeleo ya Petroli Tanzania (TPDC) 20
2.1.4 Tume ya Madini 21
2.1.5 Uendelezaji wa Jotoardhi nchini 23
2.1.6 Chuo cha Madini Dodoma 24
2.1.7 Wakala wa Jiolojia nchini (GST) 24
2.1.8 Shirika la Madini la Taifa (STAMICO) 25
2.1.9 Sekta Ndogo ya Mafuta na hali ya upatikanaji wa Mafuta nchini 27
2.2 Hali ya Upatikanaji wa Umeme nchini 28
2.3 Sekta ya Madini 30
2.4 Sekta Ndogo ya Gesi 34
2.5 Umuhimu wa kufanyika kwa marejeo ya mikataba iliyopo ili kukidhi matakwa ya sheria za sasa; 34
2.6 Uchambuzi wa Taarifa za utekelezaji wa majukumu na bajeti za wizara kwa kipindi cha nusu mwaka kwa mwaka wa Fedha 2018/2019 36
SEHEMU YA TATU 38
3.0 **MAONI NA MAPENDEKEZO** 38

3.1 Maoni ya Jumla 38
3.2 Ushauri na Mapendekezo ya Kamati 41
3.2.1 Wakala wa Nishati vijijini (REA) 41
3.2.2 Shirika la Ugavi wa Umeme Tanzania (TANESCO) 42
3.2.3 Shirika la Maendeleo ya Petroli Tanzania (TPDC) 44
3.2.4 Chuo cha Madini Dodoma (MRI) 45
3.2.5 Wakala wa Jiolojia nchini (GST) 46
3.2.6 Sekta Ndogo ya Mafuta 46
3.2.7 Taasisi ya Uwazi na Uwajibikaji katika Rasilimali za madini, mafuta na gesi asilia (TEITI) 47
SEHEMU YA NNE 49
4.0 HITIMISHO 49
4.1 Shukrani 49
4.2 Hoja 51

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, Naomba kuwasilisha taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini kuhusu utekelezaji wa majukumu na shughuli za Kamati kwa kipindi cha mwaka 2018/2019.

1.1. Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Januari 2018 hadi Januari, 2019, Kamati imetekeleza majukumu mbalimbali ya kiKanuni kama ilivyoanishwa katika kifungu cha 7 (1) cha Nyongeza ya nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016.

Pamoja na majukumu mengine Kamati imetekeleza majukumu ya msingi yafuatayo:

a) Kushughulikia Bajeti ya Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini;
b) Kushughulikia Taarifa za Mwaka za Utendaji wa Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini pamoja na;
c) Kufuatilia utekelezaji wa Majukumu ya Wizara hizo.

1.2. Njia zilizotumika kutekeleza majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitumia njia mbalimbali kutekeleza majukumu yake. Njia hizo ni vikao kwa ajili ya kupokea na kujadili taarifa mbalimbali za Wizara pamoja na taasisi zake, semina mbalimbali pamoja na Ukaguzi wa miradi ya maendeleo. Njia hizi ziliwezesha Kamati kufikia malengo ya utekelezaji wa majukumu yake.

1.2.1 Ziara za ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo 2017/2018

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitekeleza matakwa ya Kanuni ya 98(1) ya Kanuni za kudumu za Bunge Toleo la Januari, 2016 kwa kufanya ziara za ukaguzi wa miradi mbalimbali inayotekelezwa na Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini. Kamati ilikagua Miradi iliyotengewa fedha na ambayo haikutengewa fedha katika Bajeti ya Maendeleo ya Mwaka 2017/2018. Ziara hizo zilifanyika katika Mikoa ya Mara (Musoma), Shinyanga, Tabora (Nzega na Igunga) pamoja na Singida.

Mheshimiwa Spika, Miradi iliyokaguliwa na Kamati yako kwa mwaka wa Fedha 2017/2018 ni kama ifuatavyo;

i. Miradi ya Umeme Vijijini, Mara.
ii. Mgodi wa Buhemba, Musoma (Mara).
iii. Mgodi wa mchimbaji wa kati, Musoma(Mara).
iv. Mradi wa kusafirisha umeme wa msongo 400kv Iringa–Shinyanga (Backbone), Shinyanga.
v. Miradi ya umeme Vijijini, Shinyanga.
vi. Miradi ya Umeme Vijijini, Wilaya ya Nzega na Igunga (Tabora).
vii. Chuo cha Madini Kampasi ya Nzega, Tabora.
viii. Miradi ya Umeme vijijini, Singida.
ix. Mradi wa ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme 400kv Singida – Arusha, Singida.

1.3. Maelezo ya Miradi pamoja na changamoto zake

Mheshimiwa Spika, yafuatayo ni maelezo ya miradi pamoja na changamoto ambazo Kamati ilizibaini kwa kila mradi wakati wa ukaguzi:

i) Miradi ya Umeme Vijijini, Mkoa wa Mara

Mheshimiwa Spika, Mkoa wa Mara ni miongoni mwa mikoa ambayo miradi ya umeme vijijini Awamu ya Tatu inatekelezwa, kupitia Wakala wa Nishati Vijijini (REA). Mradi huu unahusu miradi midogo ya

Densification, Uendelezaji wa Gridi ya Taifa (Mizunguko ya I na II) na Mradi mdogo wa maeneo nje ya gridi (off-grid).

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea vijiji viwili vya wilaya ya Butiama ambavyo ni Busegwe na Muriaza. Vijiji hivi vipo katika mradi wa ujazilizi (Densification). Kamati ilibaini kuwepo kwa changamoto kubwa ya ushirikishwaji mdogo wa wananchi pamoja na Viongozi wa maeneo husika na hivyo kusababisha maeneo muhimu na yenye watu wengi kutofikishiwa umeme kama inavyotakiwa. Aidha, changamoto hiyo imesababisha maeneo mengi katika vitongoji na vijiji kurukwa wakati wa upelekaji wa umeme huo.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia ilibaini kuwa mashine umba (Transformers) zilizofungwa kwa ajili ya kusambaza umeme zina uwezo mdogo kulinganisha na mahitaji ya eneo husika, hali ambayo inapelekea maeneo hayo kutokuwa na umeme wa uhakika.

ii) Mgodi wa Buhemba, Musoma (Mara)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea Mgodi wa dhahabu wa Buhemba unaomilikiwa na Serikali kupitia STAMICO. Serikali iliukabidhi mgodi huu kwa STAMICO mwaka 2011 kupitia **Leseni, Prospecting License (PL) namba 7132/2011** iliyotolewa mwezi Julai, 2011, yenye ukubwa wa kilomita za mraba 8.18. Awali mgodi huu ulikuwa ukimilikiwa na Kampuni ya Meremeta Limited, ukijulikana kama *Buhemba Gold Mine Limited* kabla ya kufungwa rasmi mwaka 2007.

Mheshimiwa Spika, Hadi sasa kiasi cha mashapo (indicated resources*)* yenye **wakia 441,772** kimethibitika kuwemo kwenye miamba migumu kutoka katika migodi ya wazi ya Buhemba 1,

Buhemba 4, Kilamongo South na Kilamongo North. Hata hivyo, pamoja na kuthibitika kuwepo kwa mashapo ya kutosha hakuna shughuli yoyote ya uchimbaji inayoendelea katika mgodi huu kutokana na ukosefu wa fedha za kuendeleza Mgodi huo. Aidha, uvamizi unaofanywa na wachimbaji wadogo wanaozunguka eneo la Mgodi umesababisha uharibifu wa mazingira ya Mgodi, upotevu wa vifaa na kuhatarisha maisha yao.

Mheshimiwa Spika, Wakati wa ziara ya Kamati mgodini hapo, ilibainika kuwa Mradi unakabiliwa na madai ya mapunjo ya mafao ya wafanyakazi wa zamani wa Mgodi walioachishwa kazi mwaka 2007; wakati Meremeta ilipokuwa mmiliki wa Mgodi huo. Madai hayo ya Wafanyakazi 129 yanadaiwa kufikia **shilingi milioni 89,021,324**. **Aidha, katika vikao vya Kamati vya mwezi Januari, 2019 Kamati ilifahamishwa na Wizara kuwa tathmini/uhakiki wa deni hili uliofanyika hivi karibuni umebaini kuwa kwa sasa deni hilo limeshuka na kufikia Shilingi milioni 40. Kushuka huku kunatokana na kuondoa gharama ambazo kimsingi mgodi ulizigharamia lakini zikajumuishwa kwenye madeni yanayopaswa kulipwa.**

iii) Mgodi wa Mchimbaji wa kati, Musoma (CATA MINING)

Mheshimiwa Spika, Kamati pia iliweza kutembelea mgodi wa mchimbaji wa kati katika kijiji cha Kiabakari mkoani Mara na kujionea uwekezaji katika mgodi wa dhahabu wa *Cata Mining*.

Mheshimiwa Spika, CATA inamilikiwa kwa ubia kati ya Mtanzania, na Mkanada, kwa uwiano wa asilimia 50 kwa 50. Aidha mwaka 2014, CATA ilipata leseni ya uchimbaji wa madini namba 483/2015 kwenye eneo la kilima cha Kataryo. Hata hivyo eneo hili halikuwa na dhahabu ya kutosha. Mwaka 2015 CATA iliingia makubaliano na

Jeshi la Wananchi wa Tanzania (JWTZ) kuchenjua mabaki ya mchanga yaliyoachwa na wachimbaji wa kikoloni. Tarehe 10 Agosti 2016, CATA ilipata leseni ya utafiti wa madini ya dhahabu **PL 10645/2015,** katika eneo la Mgodi wa Kiabakari baada ya kushinda zabuni iliyokuwa imetangazwa na Wizara ya Madini. Mgodi huo upo katika eneo la Kambi ya Jeshi la Wananchi wa Tanzania (JWTZ), Kata ya Kiabakari, Wilaya ya Butiama. Mwezi Novemba, 2016, CATA iliingia mkataba na (JWTZ) ikiwa ni muendelezo wa mkataba wa mwanzo wa uchenjuaji, lakini makubaliano hayo yalikuwa ni kuruhusu CATA kufanya utafiti wa madini ya dhahabu katika mgodi wa Kiabakari. Mkataba huu uliitaka CATA kufanya utafiti na baada ya kugundua dhahabu iingie makubaliano mapya na JWTZ kuhusu uchimbaji na mgawanyo wa faida ya uchimbaji.

Mheshimiwa Spika, Kutokana na kukosa leseni ya umiliki katika eneo la Jeshi, Kampuni hii iliamriwa kufunga shughuli zake za uchimbaji toka mwezi Julai, 2017. Aidha, CATA ilitarajia katika kipindi cha miezi tisa kuanzia Julai 2017, kuzalisha kilo 100 za dhahabu kwa kila mwezi, hivyo mpaka kipindi cha mwezi Machi 2018, Kampuni ilikua imepata hasara inayofikia **Dola 36.0 milioni**, kutokana na kusimama kwa uzalishaji zaidi ya miezi tisa. Aidha, Kampuni hii imeshindwa kuendelea na urejeshaji wa mikopo inayofikia **Dola 50.0 milioni**, kwenye mabenki ya hapa nchini. **Pamoja na Wizara ya Madini kutekeleza jukumu la kumpatia leseni mchimbaji huyu wa kati, bado shughuli za uchimbaji kwa mchimbaji huyu hazijaanza hadi sasa, kwakuwa bado hajafikia makubaliano na Jeshi. Ni Rai ya Kamati kuwa Serikali itaendelea kufanya mazungumzo na mchimbaji kwa ajili ya kufikia muafaka wa jambo hili, ili apatiwe kibali cha kuchimba dhahabu na hivyo Wizara kukusanya mapato kutoka kwa mchimbaji huyu aliyefanya uwekezaji mkubwa.**

iv) **Mradi wa kusafirisha umeme wa msongo 400kv Iringa – Shinyanga (Backbone), Shinyanga**

Mheshimiwa Spika, Katika mradi wa REA awamu ya tatu mkoa wa Shinyanga umepata miradi miwili, ambayo ni mradi wa REA – III (grid extension) na mradi wa kuvipatia huduma ya umeme vijiji vilivyo ndani ya mkuza wa njia kuu ya kusafirishia umeme ya msongo wa kilovolti 400 (VEI/BTIP).

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea vijiji vya Negezi na Bulimba ambavyo ni baadhi ya vijiji vya Mradi wa VEI/BTIP unaotekelezwa wilayani Kishapu, mkoani Shinyanga.

Mheshimiwa Spika, pamoja na miradi hii inayoendelea mkoani Shinyanga, changamoto kubwa ilionekana kuwa, bado vijiji vingi havijapata umeme kwa awamu ya kwanza ya mradi. Aidha, maeneo mengi yaliyopo ndani ya Halmashauri za miji ya Kahama, Kishapu na Shinyanga bado hayajafikiwa na huduma ya umeme.

v) **Miradi ya Umeme Vijijini, Wilaya ya Nzega na Igunga (Tabora).**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea miradi ya REA inayotekelezwa katika wilaya ya Nzega kijiji cha Idala pamoja na kijiji cha Iborogero wilayani, Igunga.

Mheshimiwa Spika, Katika utekelezaji wa miradi ya REA awamu ya tatu pia mkoa ulipata mradi wa kupeleka umeme kwenye vijiji 12 vilivyoko pembezoni mwa mkuza wa njia kuu ya kusafirisha umeme (400KV) kwa wilaya ya Igunga katika mkoa wa Tabora na wilaya ya Kishapu mkoani Shinyanga. Pamoja na utekelezaji unaoendelea katika miradi hii, Kamati iliona changamoto ya maeneo mengi ya

vijiji na vitongoji kukosa umeme. Aidha, utekelezaji ulionekana ni wa kusuasua kutokana na ukosefu wa Fedha na udhaifu wa ushirikishwaji wa viongozi wa wananchi wa maeneo husika katika uainishaji wa maeneo hivyo kuchangia kwa kiasi kikubwa kurukwa kwa maeneo katika sehemu moja.

vi) Chuo cha Madini Kampasi ya Nzega, Tabora

Mheshimiwa Spika, Kamati yako ilitembelea chuo cha madini katika kampasi ya Nzega, mkoa wa Tabora. Chuo cha Madini kilikabidhiwa rasmi eneo lililokuwa linamilikiwa na Kampuni ya uchimbaji madini ya **Resolute (Tanzania) Ltd** na kuanzisha Kampasi ya Nzega tarehe 12 Desemba, 2014. Kampuni hiyo ilikuwa inamiliki Kitalu cha Uchimbaji (Special Mining Licence) namba SML 19/97 kilichopo katika Kata ya Lusu, Wilaya ya Nzega, kinachopatikana katika sehemu ya ramani (Quarter Degree Sheet – QDS) 80/1 chenye ukubwa wa kilomita za mraba 38.95. Hivyo eneo lote la QDS 80/1 lilikabidhiwa kwa Chuo cha Madini pamoja na rasilimali zake.

Lengo kuu la kuanzishwa kwa Kampasi ya Nzega ni kuongeza wataalam wa kada ya kati katika sekta ya madini. Hivyo pamoja na shughuli nyingine za taaluma Kampasi ya Nzega ni mahsusi kwa ajili ya kutoa mafunzo kwa vitendo katika fani za Jiolojia na Utafutaji wa Madini, Uhandisi Uchimbaji Madini, Uhandisi Uchenjuaji Madini, Uhandisi na Usimamizi wa Mazingira Migodini na Upimaji wa Ardhi na Migodi. Vilevile, lengo la pili ni kukipanua Chuo cha Madini ili kiweze kuendesha shughuli zake kwa ufanisi zaidi kwa sababu katika Kampasi ya Nzega kuna migodi (Pits) ambayo itawezesha wanafunzi kujifunza kwa vitendo. Lengo la tatu lilikuwa ni kuifanya Kampasi ya Nzega kuwa Kitovu cha Mafunzo *(*Centre of Excellence*)* kwa ajili ya kutoa mafunzo ya rasilimali za madini na mazingira kwa wachimbaji wadogo.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na uwepo wa rasilimali hizi, Serikali inakabiliwa na changamoto ya ulinzi wa eneo linalozungukwa na chuo ukizingatia wachimbaji wadogo wamekua wakivamia eneo kwa ajili ya kutaka kuendeleza shughuli zao za uchimbaji. Aidha, Kamati ilijionea changamoto ya kukosekana kwa huduma nyingine za kijamii kama makanisa/misikiti n.k.

vii) Miradi ya Umeme vijijini mkoa wa Singida pamoja na Mradi wa ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme 400kv Singida – Arusha, mkoani Singida

Mheshimiwa Spika, mkoa wa Singida unapata umeme kutoka Gridi ya Taifa kupitia njia kuu za kusafirisha umeme za msongo wa Kv 400. Katika mradi wa REA awamu ya tatu, mkoa wa Singida umepata miradi miwili (2) ambayo ni mradi wa REA – III (Grid Extension) na mradi wa kuvipatia huduma ya umeme vijijini vilivyo ndani ya mkuza wa njia kuu ya kusafirisha umeme ya msongo wa Kv 400.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea ofisi ya TANESCO ya mkoa na kuona kituo cha kupozea umeme (substastion) cha TANESCO kupitia mradi huu wa msongo wa umeme wa Kv 400. Aidha, Kamati ilitembelea kijiji cha Kisaki na kujionea hali ya upatikanaji wa umeme.

Mheshimiwa Spika, pamoja na miradi inayoendelea kwa mkoa huu bado kuna changamoto ya vijiji kukosa umeme. Aidha maeneo mengi yaliyopo ndani ya Halmashauri ya Manispaa ya Singida bado hayajafikiwa na huduma ya umeme. Vilevile kuna maeneo ya

miradi ya maendeleo inayotekelezwa mkoani hapo hayajapatiwa umeme kama vile mradi wa umwagiliaji maji.

Mheshimiwa Spika, katika ukaguzi uliofanywa na Kamati yako, zilibainika changamoto mbalimbali zinazochangia kuzorota kwa utekelezaji wa Miradi katika maeneo mbalimbali hasa yaliyokaguliwa na Kamati**.** Changamoto kubwa katika ukaguzi wa miradi yote ni ukosekanaji wa Fedha za kutekeleza miradi. Kwa upande wa REA, changamoto ya ukosekanaji wa fedha umesababisha wakandarasi kuchewelesheweа malipo hivyo kushindwa kutekeleza miradi kwa wakati. Aidha, upatikanaji wa vifaa vya kutekeleza miradi ya REA kama nyaya, mashine umba (Transformers) na nguzo, umesababisha kwa kiasi kikubwa miradi hii kutekelezwa kwa kasi ndogo. Kamati pia ilibaini kuwa uhakiki wa mali za wananchi wanaopaswa kupisha mradi kuchukua muda mrefu na hivyo kuathiri mpango kazi wa utekekelezaji wa miradi. **Ni Rai ya Kamati kwa Serikali kuhakikisha inapeleka fedha za miradi ya maendeleo kama ilivyoidhinishwa na Bunge ili miradi hiyo iweze kutekelezeka kwa ufanisi na kwa wakati.**

MWENENDO WA UPATIKANAJI WA FEDHA ZA MAENDELEO KWA KIPINDI CHA MIAKA MITANO (2013/2014-2017/2018)

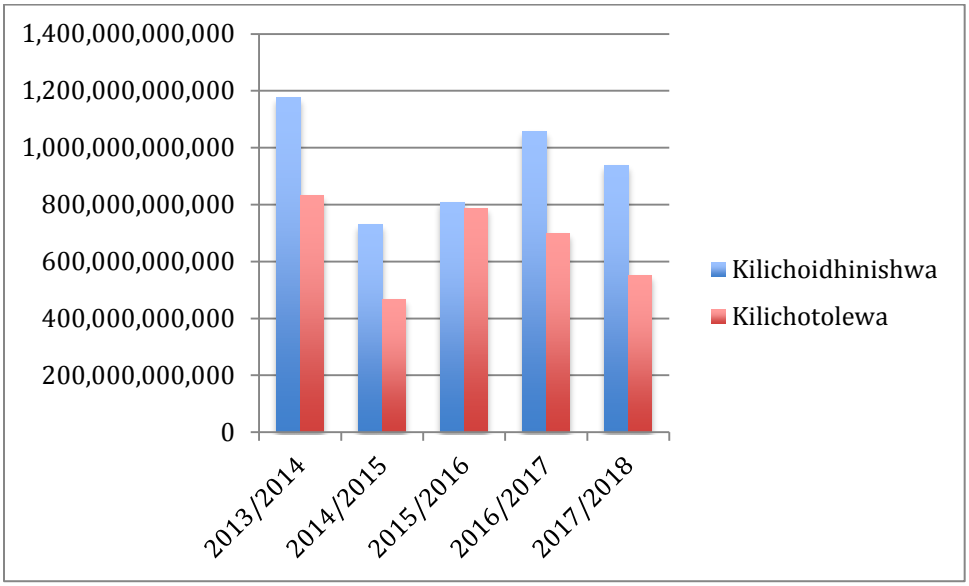

Chanzo: Taarifa ya Wizara ya Nishati (iliyokuwa Wizara ya Nishati na Madini)

1.4. Maoni na Ushauri wa Jumla kuhusu Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa mwaka wa Fedha 2018/2019

Mheshimiwa Spika, kutokana na ziara ya ukaguzi wa miradi ya maendeleo Kamati ilitoa maoni yafuatayo:-

i. Miradi ya umeme vijijini bado inakabidiliwa na changamoto kubwa ya upelekwaji wa Fedha kwa wakati, hali inayosababisha wakandarasi kuchelewa kutekeleza miradi kikamilifu na kwa wakati. Hivyo basi, Kamati inaitaka Serikali kupeleka fedha kwa wakati kwa kuwa fedha hizi zina wigo na ni tozo za wananchi.

ii. Katika kutekeleza miradi hii ya umeme vijijini, bado maeneo mengi ya vijiji na vitongoji yanarukwa. Kamati inaishauri Serikali, kuainisha maeneo kwa kuwashirikisha viongozi pamoja na kuongeza wigo

kwa wakandarasi wanaotekeleza miradi hii, ili wigo (scope) uwe ni wa kukidhi maeneo mengi ya vijiji.

iii. Miradi ya umeme vijijini bado inakabiliwa na changamoto ya baadhi ya maeneo kuendelea kufungwa Mashine umba (Transformers) zisizokidhi viwango na mahitaji ya maeneo. Kwenye baadhi ya maeneo Mashine umba zinazofungwa zimebainika kukosa ubora wenye kuaminika. Kamati inashauri Serikali kuzifanyia ukaguzi wa kina Mashine umba kabla wakandarasi hawajazifunga katika maeneo ya miradi.

iv. Kamati inashauri Serikali iendeleze jitihada zake za kukiendeleza Chuo cha madini kampasi ya Nzega ili kiweze kudahili wanafunzi kwasababu miundombinu ya chuo iko katika hali nzuri.

v. Kamati inashauri Serikali kuwa karibu na wachimbaji wadogo na wa kati ili kuweza kuchukua hatua za haraka katika kuwasaidia kutatua changamoto wanazokabiliana nazo.

vi. Kamati inaipongeza Serikali kwa kulifanyia kazi pendekezo la kutafuta mbia wa kuweza kuendeleza mgodi wa Buhemba. Aidha, Kamati inashauri mchakato wa kumpata mbia huyu uharakishwe kuwezesha mbia kuanza kazi ndani ya mwaka huu wa fedha.

vii. Kamati inashauri Serikali kuendelea kutoa elimu kwa wachimbaji wadogo kuhusiana na mazingira ya uchimbaji wao. Aidha, jitihada za makusudi zifanyike kuwatengea maeneo ambayo yatawasaidia kuendeleza shughuli zao za uchimbaji.

viii. Kamati inapendekeza pia wananchi kulipwa fidia zao kwa wakati hasa katika maeneo ambayo miradi mbalimbali inatekelezwa.

1.5. Semina kwa Wajumbe wa Kamati

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Januari 2018 hadi Januari 2019 Kamati iliweza kupata semina mbalimbali ambazo zililenga kuipatia fursa kufanya majadiliano ya kina na wadau mbalimbali katika sekta ya

nishati na madini. Aidha, Kupitia Semina hizo Kamati yako ya Nishati na Madini imekuwa na uelewa mpana kuhusu sekta ya madini, mafuta na gesi asilia ambazo inazisimamia, hivyo kuelewa vyema mambo muhimu ya kuzingatia kama Kamati wakati wa kutekeleza majukumu yake ya kushauri na kuisimamia vyema Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini.

Mheshimiwa Spika, Kamati inapenda kukupongeza wewe binafsi katika kuhakikisha vibali vinapatikana kwa wadau wa nje pale ambapo wanahitaji kufanya majadiliano na Kamati yako. Ni dhahiri kwamba, unasimamia vyema Bunge hili na kutekeleza majukumu yako kikamiliffu kwa kuzingatia misingi, Kanuni na miongozo ya kuendesha Bunge katika kutoa fursa mbalimbali. Aidha, Maelezo ya kina ya semina zilizofanyika ni kama ifuatavyo;

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati ya Madini ilikutana na kufanyiwa Semina na Taasisi ya Tanzania *Chamber of Mines* siku ya Jumatatu tarehe 7 Mei, 2018, Dodoma. Lengo la semina hiyo kwa wajumbe wa Kamati ilikuwa ni kujadili maendeleo ya sasa katika sekta ya madini hususan wachimbaji wakubwa na watafiti wa sekta ya madini.

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini ilikutana katika Semina na Wizara ya Nishati siku ya Jumamosi tarehe 12 Mei, 2018, Dodoma. Lengo la semina hiyo kwa wajumbe wa Kamati ni kujadili na kuongezewa uelewa kuhusu uendelezaji wa Mradi wa kuzalisha Umeme kwa kutumia Maji ya mto Rufiji (Stigler's Gorge) pamoja na Utekelezaji wa Mradi wa Bomba la Mafuta Ghafi la Afrika Mashariki (EACOP).

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati ya Madini ilikutana na Taasisi ya *Tanzania Renewable Energy Association* (TAREA) siku

ya Jumanne tarehe 4 Septemba 2018, Dodoma. Lengo la semina hiyo kwa wajumbe wa Kamati lilikuwa ni kuwajengea uwezo wajumbe katika eneo la uendelezaji na uzalishaji umeme kwa kutumia nishati jadidifu katika maeneo yaliyo nje ya gridi ya Taifa.

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini ilikutana katika Semina na Wizara ya Madini siku ya Jumamosi tarehe 25 Agosti, 2018, Dodoma. Lengo la semina hiyo lilikuwa ni kupokea na kujadili taarifa kuhusu muundo wa Wizara ya Madini na Tume ya madini, ukusanyaji wa maduhuli Mirerani na udhibiti wa utoroshwaji wa madini nchini.

Mheshimiwa Spika, Kamati yako ilikutana katika Semina na Shirika la WWF tarehe 11 Septemba, 2018 Dodoma. Lengo la semina hiyo kwa wajumbe wa Kamati lilikuwa ni kuwajengea uwezo wajumbe wa Kamati kuhusu matumizi endelevu ya rasilimali za nchi hususani katika uendelezaji wa nishati jadidifu nchini.

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati ilikutana katika semina na Wizara ya Nishati tarehe 08-09 Septemba, 2018, Dodoma. Lengo la semina hiyo ilikuwa ni kuwapitisha wajumbe wa Kamati katika taasisi zipatazo tisa zilizopo chini ya Wizara ya Nishati, ili kuwawezesha kufahamu majukumu yao pamoja na changamoto zinazowakabili katika utekelezaji wa majukumu hayo.

Mheshimiwa Spika, Mnamo tarehe 8 Novemba, 2018, Taasisi ya Hakirasilimali ilikutana na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini kwa lengo la kubainisha mapungufu ambayo wameyabaini katika Sheria ya Uwazi na Uwajibikaji katika Tasnia ya Uziduaji ya Mwaka 2015

[TEITA, 2015] ambayo wanaona mapungufu hayo yamekuwa kikwazo katika utekelezaji bora wa sheria husika.

Mheshimiwa Spika, Taasisi isiyo ya kiserikali ya *Natural Resource Government Institute* (NRGI) ilikutana na Kamati yako mnamo tarehe 12 na 13 Novemba, 2018 Dodoma kwa lengo kuwajengea uwezo Wajumbe wa Kamati katika sekta hizi muhimu za madini, mafuta na gesi. Semina hizo zimekuwa zikilenga kuwajengea uwezo wajumbe kuhusu Sheria mbalimbali zinazohusu udhibiti na ukusanyaji wa Mapato kutoka kwenye Sekta hizi kwa maendeleo ya uchumi wetu.

Mheshimiwa Spika, Katika kuendelea kuwajengea uwezo Wajumbe wa Kamati yako, Ofisi ya Bunge imekua na utaratibu mzuri wa uandaaji wa semina elekezi kupitia mradi wa *UNDP* (***Legislative Support Program***) kuhusu masuala ya kutunga Sheria pamoja na Kanuni mbalimbali za uendeshaji wa Shughuli za Bunge. Mafunzo haya yamekua muhimu sana katika kuongeza uelewa mpana kwa wajumbe wa Kamati.

Mheshimiwa Spika, kwa kibali chako, tarehe 20 Januari, 2019 Kamati yako ilikutana na Uongozi wa kampuni ya *Globeleq* ambayo iliwasilisha taarifa ya utekelekezaji wa shughuli za kampuni ya SONGAS katika mradi wa kuzalisha umeme kwa njia ya gesi asilia. Kupitia kikao hicho, Kamati ilielezwa juu ya makubaliano ya kimkataba kati ya SONGAS na TANESCO katika kuuziana umeme, aidha, wajumbe walipata uelewa na kushauri vyema katika masuala ya mikataba na utekelezaji wa mradi kati ya SONGAS na TANESCO.

Mheshimiwa Spika, Kamati inakupongeza wewe binafsi kwa kuunda Kamati maalum za Bunge za Tanzanite, Almasi, na Sekta ndogo ya Gesi. Taarifa za Kamati hizi zimesheheni mapendekezo ambayo yakifanyiwa kazi

ipasavyo yataliwezesha Taifa kunufaika na rasilimali tulizonazo. Hivyo Kamati inaishauri Serikali kuyafanyia kazi mapendekezo yaliyomo kwenye taarifa hizi ili Taifa liweze kunufaika na rasilimali zake.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI

2.1 Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini kwa Ujumla

Mheshimiwa Spika, ili kujiridhisha na utekelezaji wa Bajeti Kamati ilipokea na kujadili taarifa ya upatikanaji wa fedha na utekelezaji wa majukumu ya Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini kwa kipindi cha nusu mwaka (kuanzia Julai hadi Disemba 2018) na kubaini kuwa hadi kufikia tarehe 31 Desemba, 2018 Wizara ya Nishati ilikuwa imepokea jumla ya **shilingi bilioni 275.40** sawa na **asilimia 33** ya lengo la bajeti ya nusu mwaka 2018/19 ambapo Wizara ilitarajia kupokea **shilingi bilioni 846.14**. Kati ya fedha hizo zilizopokelewa **shilingi bilioni 263.29** ni fedha za miradi ya maendeleo sawa na **asilimia 32** ya fedha zilizopokelewa. Kwa upande wa matumizi ya kawaida **shilingi bilioni 12.01** zilipokelewa ambazo ni sawa na **asilimia 88** ya fedha zilizotakiwa kupokelewa katika kipindi hicho.

Aidha, Wizara ya Madini ilikuwa imepokea jumla ya **shilingi bilioni 16.5** sawa na **asilimia 83** ya lengo la bajeti ya nusu mwaka 2018/19 kwa ajili ya matumizi ya kawaida, kati ya **shilingi bilioni 19.64** ambazo Wizara ilitarajia kupokea. Kwa miradi ya maendeleo ambayo ilitengewa fedha ni mradi wa ujenzi wa ofisi za Dodoma pekee ndiyo ulipokea fedha kiasi cha **Shilingi milioni 100,** hata hivyo Wizara ilipokea ruzuku ya kiasi cha **shilingi bilioni 1** kwaajili ya ujenzi wa jengo la Ofisi ya Wizara ya madini katika mji wa Serikali Ihumwa, Dodoma. Aidha, taasisi zifuatazo ziliwasilisha taarifa kwenye Kamati na kujadiliwa:-

2.1.1 Wakala wa Nishati Vijijini (REA)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili taarifa ya Wakala wa Umeme vijijini (REA) kuhusu utekelezaji wa miradi ya umeme kwa awamu ya tatu pamoja na hali ya upatikanaji wa vifaa kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya awamu ya tatu ya miradi ya umeme vijijini.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Disemba 31, 2018 Serikali kupitia Wakala ilipokea fedha zaidi ya matarajio. Wakala umepokea jumla ya **shilingi bilioni 257.36** kati ya matarajio ya **shilingi bilioni 206.04** ambayo ni sawa na **asilimia 125.**

Mheshimiwa Spika, pamoja na kazi nzuri zinazoendelea kufanywa na wakala wa nishati vijijini, Kamati ilijadili taarifa ya wakala na kubaini changamoto kadhaa ambazo zimekuwa kikwazo katika utendaji kazi wa Wakala huu. Changamoto hizo ni kama zifuatazo:-

a) Wakandarasi kucheleweshewa malipo yao hivyo kukwamisha utekelezaji wa miradi hii kwa wakati;
b) Hali isiyoridhisha ya upatikanaji wa vifaa muhimu vya umeme vinavyozalishwa nchini kama Nguzo, Nyaya, na Mashine umba(Transformers) kufuatia kuchelewa kufunguliwa kwa Hati za Muamala (LC), Sambamba na hilo, baadhi ya viwanda nchini vimeshindwa kuzalisha vifaa kama walivyowaahidi wakandarasi, na viunganishi vinavyoagizwa nje ya nchi kuchukua muda mrefu kuwasili nchini;
c) Viongozi wa maeneo ambayo miradi inatekelezwa bado hawashirikishwi ipasavyo katika kuamua wigo wa maeneo ya kutekeleza miradi;
d) Katika baadhi ya maeneo ya miradi kumekuwa na mwitikio mdogo wa wananchi kuunganishiwa umeme.

e) Usimamizi usioridhisha kwa Wakandarasi wanaotekeleza Miradi hiyo katika maeneo mbalimbali nchini;

f) Baadhi ya maeneo kurukwa kupelekewa umeme hasa katika maeneo muhimu kama shule, zahanati na maeneo mengine ya kijamii.

g) Baadhi ya maeneo kuwekewa mashine umba(Transformers) zenye uwezo mdogo ukilinganisha na mahitaji ya maeneo.

h) Mgogoro wa kodi na ushuru kwa wazalishaji wa nguzo katika Mkoa wa Iringa kuchukua muda mrefu (takriban miezi mitatu) kupatiwa ufumbuzi na hivyo kuathiri utekelezaji wa miradi ya Umeme.

2.1.2 Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili taarifa ya utendaji kazi wa Shirika la umeme TANESCO lenye jukumu la kuzalisha/kufua,kusafirisha, kusambaza na kuuza umeme nchini.

Mheshimiwa Spika, Katika vikao na Shirika la Umeme nchini (TANESCO) vilivyofanyika kwa nyakati tofauti, yalijitokeza malalamiko kuhusiana na Shirika la umeme la Zanzibar (ZECO) kuuziwa umeme kwa bei kubwa. Katika kufuatilia suala hili, maelezo ya Wizara kwa Kamati yalionesha kuwa TANESCO inaliuzia Shirika la Umeme la Zanzaibar (ZECO) umeme wa jumla (bulk supply) **MW 77.** Umeme huu husafirishwa kwenda Unguja kupitia njia kuu chini ya bahari yenye msongo wa **KV 132** na **MW 10** kwenda kisiwa cha Pemba kupitia njia kuu ya **KV 33**. Aidha, usambazaji wa umeme Zanzibar ni jukumu la Shirika la Umeme la Zanzibar (ZECO). Ilielezwa kuwa, katika kuuziana umeme ZECO iligoma kukubaliana na ongezeko la bei ya umeme wa KWh na KVA kutokana na EWURA kupandisha bei ya umeme kwa kiwango cha jumla kwa nyakati tofauti. Deni lililotokana na kodi ya ongezeko la thamani (VAT) lilikadiriwa kufika shilingi bilioni 22.8. Jitihada

kubwa zilifanywa na Kamati ya Nishati na Madini na Wabunge kwa ujumla kuhusu kumaliza utata wa deni kati ya ZECO na TANESCO.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kupitia Mhe. Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Dkt. John Pombe Magufuli pamoja na Baraza lake la Mawaziri kwa uamuzi wa kufuta rasmi deni lililokuwa likitokana na ongezeko la thamani kwa ZECO; na vilevile kuifanya tozo ya ongezeko la thamani kuwa asimilia sifuri kwa umeme unaouzwa Zanzibar.

Mheshimiwa Spika, Katika jambo hili, Kamati pia inatambua mchango wako na inakupongeza sana, umelipa jambo hili uzito mkubwa ambao umesaidia Serikali kuharakisha kumaliza utata wa deni hili na kuuza umeme kwa Shirika la Zanzibar bila kuwatoza kodi ya ongezeko la thamani kwa mujibu wa Sheria ya Muungano.

Mheshimiwa Spika, hii ni hatua kubwa sana kwa Serikali yetu, kwani imeheshimu na kulinda muungano wetu ili sasa wananchi waweze kunufaika kwa kupata umeme wa gharama nafuu na wa uhakika kwa maendeleo ya Taifa letu.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Serikali kuharakisha kuleta Bungeni muswada wa marekebisho ya Sheria ili maamuzi haya muhimu yaweze kupata nguvu ya kisheria.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilijadili taarifa ya utekelezaji wa majukumu na hali ya upatikanaji wa fedha kwa Shirika la Umeme (TANESCO) kwa kipindi cha nusu mwaka kwa mwaka wa Fedha wa 2018/19 ambapo hadi kufika Disemba 31, 2018 fedha zilizotolewa kwa ajili ya utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo ni **shilingi bilioni 76.00.** Hata hivyo, katika kipindi hicho Shirika limefanikiwa kuuza umeme wa **shilingi bilioni 757** sawa na

asilimia 94 ya Lengo la kuuza umeme wa **shilingi bilioni ni 806.** Aidha, katika kipindi cha kuanzia Julai hadi Disemba 2018 shirika limekusanya jumla ya **shilingi bilioni 775** sawa na **asilimia 91** ya lengo la kukusanya jumla ya **shilingi bilioni 853** kutoka katika vyanzo vyake vya mapato.

Mheshimiwa Spika, pamoja na Shirika kukusanya mapato juu ya malengo, na jitihada mbalimbali zilizofanywa na Shirika, changamoto zifuatazo zilibainika:-

a) Uhitaji mkubwa wa Fedha kwa ajili ya utekelezaji wa majukumu ya Shirika;
b) Upotevu wa umeme kutokana na uchakavu wa mifumo na usafirishaji na usambazaji wa umeme;
c) Gharama kubwa za uzalishaji wa umeme kwa kutumia mafuta hasa katika maeneo ambayo hayajaunganishwa katika gridi ya Taifa;
d) Gharama kubwa ya fidia kwa ajili ya upatikanaji wa ardhi;
e) Kuharibika kwa Mitambo ya kufua umeme kunakosababisha mitambo hiyo kuzimwa kwa muda mrefu, na hivyo kuligharimu shirika na Taifa kwa ujumla kwa kukosekana kwa umeme wa uhakika katika maeneo mbalimbali hapa nchini;
f) Upotevu wa umeme kutokana na uchakavu kwa mifumo ya usafirishaji na usambazaji wa umeme; na
g) Uharibifu na wizi wa miundombinu ya usafirishaji na usambazaji wa umeme.

2.1.3 Shirika la Maendeleo ya Petroli Tanzania (TPDC)

Mheshimiwa Spika, Kamati pia ilipata fursa ya kupokea na kujadili taarifa ya utendaji wa Shirika la Maendeleo ya Petroli nchini. Pamoja na

mafanikio yaliyopo hasa kutokana na kugundulika kwa gesi nchini bado manufaa yake kwa wananchi hayajaonekana kwa kiasi cha kuridhisha.

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha kuanzia mwezi Julai hadi Disemba 2018, TPDC imeweza kukusanya jumla ya **shilingi bilioni 282.25** sawa na **asilimia 104** ya malengo ya nusu mwaka ya kukusanya **shilingi bilioni 272.15.** Makusanyo haya yameongezeka kwa shirika baada ya Kinyerezi II kunganishwa, pamoja na gawio la SONGAS kuongezeka, Pan African Energy kutoa *profit share*, na ada za leseni kuongezeka kwa kipindi cha nusu mwaka.

Hatahivyo, pamoja na jitihada mbalimbali zinazofanywa na shirika hili katika ukusanyaji wa mapato, bado linawadai wateja wake wakubwa jumla ya **shilingi bilioni 527. 096.** Miongoni mwa wadaiwa ni TANESCO, SONGAS, PAET, Ndovu Resources Ltd na Kilimanjaro Oil Ltd. Kutolipwa kwa fedha hizi kwa wakati kunalifanya shirika kushindwa kutekeleza majukumu yake ipasavyo. Aidha, sambamba na changamoto hii, TPDC inakabiliwa na changamoto zifuatazo;

a) Kutoanza kutolewa kwa Fedha za maendeleo kutoka kwenye mfuko wa mapato yatokanayo na mafuta na gesi asilia (Oil and Gas Fund);
b) Kushuka kwa bei ya mafuta katika soko la Dunia hivyo kutovutia wawekezaji wa mkondo wa juu;
c) Bei ya gesi asilia kwa ajili ya viwanda vya mbolea kuwa chini ya bei ya soko (bei inayoombwa na wawekezaji ni USD 2.6/mmBTU wakati gharama halisi za gesi ni USD 5.36/mmBTU).

2.1.4 Tume ya Madini

Mheshimiwa Spika, Tume ya madini ni Taasisi iliyo chini ya Wizara ya Madini yenye jukumu la kusimamia shughuli za madini nchini. Lengo kuu la

kuundwa kwa Tume ni kuboresha usimamizi na udhibiti katika ukaguzi wa uzalishaji na biashara ya madini kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, Bunge lako liliidhinisha jumla ya **shillingI bilioni 8.56** kwa ajili ya Tume ya madini kwa matumizi ya kawaida pamoja na mishahara ya watumishi. Hadi kufikia Disemba 2018 Tume ya Madini ilipokea jumla ya shilingi **bilioni 8.32** ikiwa ni sawa na **asimilia 94** ya lengo la nusu mwaka.

Mheshimiwa Spika, pamoja na Tume kupokea kiasi kikubwa cha fedha zilizoidhinishwa na Bunge lako tukufu, Kamati imebaini fedha hizi kutokidhi mahitaji ya kuiwezesha Tume kama msimamizi wa shughuli zote za madini kutimiza jukumu lake kikamilifu. Kwa hali ilivyo sasa, Tume inakabiliwa na changamoto kubwa ya sheria ya madini kutokueleweka vyema kwa jamii ya wachimbaji, wafanyabiashara wa madini na umma kwa ujumla na hivyo kusababisha uwepo wa migogoro na kutolipwa kwa baadhi ya tozo.

Mheshimiwa Spika, kufuatia mijadala mbalimbali na wachimbaji madini, Kamati imebaini kuwa katika kuendeleza shughuli za uchimbaji nchini, kodi na tozo mbalimbali zinazotozwa kwa wachimbaji wadogo kama vile, Kodi ya Ongezeko la Thamani **(VAT 18%),** kodi ya zuio **(withholding tax 5%),** tozo ya ushuru wa halmashauri **(service levy 0.3%),** tozo ya ukaguzi **(inspection fee 1%)** na mrabaha wa madini ghafi ya vito **(6%)** kiuhalisia ni kubwa na ni nyingi sana kwa wachimbaji. Aidha, kutokana na tozo kuwa nyingi wachimbaji wamekuwa wakifanya utoroshaji na kutafuta mianya ya kuepuka kulipa kodi hizo hivyo Serikali kupoteza mapato kwa kiasi kikubwa.

Mheshimiwa Spika, ni rai ya Kamati kuwa Wizara ifanye mapitio ya mfumo wake wa bajeti ili iweze kuainisha mahitaji halisi ya kifedha ya Tume ya

madini ili kuiwezesha kutekeleza majukumu yake kikamilifu hususan katika kuendelea kutoa elimu kwa umma na wachimbaji. Aidha, ipo haja ya kuangalia namna ya kufanya marekebisho ya sheria za kodi mbalimbali ili kuimarisha mazingira mazuri ya wachimbaji kulipa kodi kwa Serikali bila kukwepa.

2.1.5 Uendelezaji wa Jotoardhi nchini

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili taarifa kuhusu utekelezaji wa majukumu na upatikanaji wa Fedha katika Kampuni ya uendelezaji wa jotoardhi nchini. Kampuni ya uendelezaji wa jotoardhi (TGDC) ilianzishwa mwezi disemba 2013 na kuanza kazi Julai 2014. Kampuni inamilikiwa kwa asilimia 100 na Serikali kupitia TANESCO. Jukumu kuu la kampuni ya TGDC ni kuendeleza rasilimali ya jotoardhi iliyogunduliwa nchini.

Mheshimiwa Spika, Bunge lako liliidhinisha kiasi cha **shilingi bilioni 46.32** kwa ajili ya uendelezaji wa miradi ya maendeleo pamoja na matumizi ya kawaida kwa kampuni hii. Hadi kufika Disemba 2018, TGDC walikua wamepokea kiasi cha **shilingi bilioni 4.56** zikiwemo fedha za maendeleo zilizopokelewa kwa **asilimia 100** ya lengo. Aidha, pamoja na kupokea bajeti kulingana na kazi zilizopangwa kufanyika kwa nusu mwaka, TGDC inakabiliwa na changamoto ya kutokuwepo kwa Sheria mahsusi ya jotoardhi nchini.

Mheshimiwa Spika, ni rai ya Kamati kuwa Wizara ya Nishati ihakikishe yanakuwepo mazingira bora yatakayowezesha utekelezaji na uendelezaji wa miradi ya jotoardhi ili Taifa liweze kuwa na nishati mchanganyiko katika uzalishaji wa umeme nchini. Katika hili Kamati inaishauri Serikali kuharakisha ukamilishaji wa mchakato wa kupatikana kwa sheria ya Jotoardhi. Aidha Kamati inaitaka Wizara kuhakikisha TGDC inapatiwa leseni ya eneo la Songwe ambalo hivi sasa limemilikishwa kwa wawekezaji binafsi na hivyo

kukwamisha utekelezaji mradi wa kuzalisha umeme ambao una manufaa mapana kwa watanzania wote.

2.1.6 Chuo cha Madini Dodoma

Mheshimiwa Spika, Chuo cha Madini Dodoma kilianzishwa kwa lengo la kutoa mafunzo ya ufundi sanifu, ushauri na utafiti katika sekta ya madini. Aidha, kwa sasa chuo hiki kina kampasi mbili kwaajili ya kutoa mafunzo. Moja ni kampasi ya Dodoma na nyingine ni kampasi ya Nzega.

Mheshimiwa Spika, Kwa Mwaka 2018/19 Chuo cha Madini (MRI) kiliidhinishiwa jumla ya **Shilingi bilioni 1.004** kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (O.C.). Aidha, chuo hiki hakikupangiwa fedha za Miradi ya Maendeleo kwani kinapaswa kujiendesha kutokana na udahili wa wanafunzi. Hadi kufikia tarehe 31 Desemba 2018 Chuo cha madini kilipokea jumla ya **Shilingi milioni 467,046,400** kwa ajili ya O.C.

Pamoja na mafanikio mbalimbali ambayo Kamati ilielezwa, changamoto kubwa zifuatazo zilibainika:-

a) Uhaba wa wakufunzi katika Chuo;
b) Fedha za makusanyo kurudishwa mfuko mkuu wa Serikali kunakwamisha uendelezaji wa miradi chuoni;
c) Gharama za ulinzi hasa kwa kampasi ya Nzega ambayo eneo ni kubwa na limekuwa likizungukwa na wachimbaji wadogo ambao wanataka kuendelea kuchimba katika mashimo ya migodi yalioachwa wazi;
d) Idadi ndogo ya madarasa ya kufundishia;

2.1.7 Wakala wa Jiolojia nchini (GST)

Mheshimiwa Spika, Wakala wa jiolojia hufanya uchunguzi wa kimaabara kwa sampuli mbalimbali za miamba, madini, maji, mimea na udongo kwa

ajili ya tafiti mbalimbali nchini na kuratibu utokeaji wa majanga kama vile matetemeko ya ardhi, milipuko ya volkano, maporomoko ya ardhi, mionzi asili n.k.

Mheshimiwa Spika, Kwa Mwaka 2018/19 GST iliidhinishiwa jumla ya **Shilingi bilioni 5.082** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida ambapo **Shilingi bilioni 2.761** ni mishahara na **Shilingi bilioni 2.321** ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (O.C.). Aidha, GST haikuwa na fedha za Miradi ya Maendeleo. Hadi kufikia tarehe 31 Desemba 2018 GST ilipokea jumla ya **Shilingi bilioni 2.236** ambapo **Shilingi bilioni 1.199** ni kwa ajili ya mishahara na **Shilingi bilioni 1.037** ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo.

Mheshimiwa Spika, GST imetekeleza majukumu mbalimbali ikiwa ni pamoja na kufanya ugani na kuboresha ramani za jiolojia za madini za kila mkoa ambapo taarifa za madini kwa kila mkoa zimekusanywa. Wakala pia umeendelea kuchakata takwimu katika vituo mbalimbali vya kupimia matetemeko ya ardhi. Aidha, wakala pia umeendelea katika utoaji wa huduma za maabara na kufanya uchunguzi mbalimbali katika sampuli za madini.

Pamoja na majukumu haya mazito waliyonayo GST changamoto zifuatazo zimekuwa kikwazo katika utekelezaji bora wa majukumu yake:-

a) Uhaba wa bajeti katika kutekeleza miradi mbalimbali;
b) Upungufu wa vifaa mbalimbali vya kisayansi vya kufanyia kazi; na
c) Uhaba wa watumishi katika kutekeleza majukumu ya Wakala.

2.1.8 Shirika la Madini la Taifa (STAMICO)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili taarifa ya utekelezaji wa majukumu ya Shirika la Madini la Taifa (STAMICO). Shirika hili la madini

limepewa jukumu la kusimamia maslahi ya Serikali katika sekta ya madini kwa kufanya tafiti na uwekezaji katika migodi ya madini kama zilivyo kampuni zingine kwa niaba ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, Katika Bajeti ya mwaka wa fedha 2018/19 Shirika lilitengewa **shilingi bilioni 8.9** kwa ajili ya kuendeleza miradi mitatu ya maendeleo ambayo ni kuendeleza mradi wa uchenjuaji mabaki ya mchanga wa dhahabu Buhemba, mradi wa kuchimba makaa ya mawe wa Kabulo-Kiwira na mradi wa kuchimba kokoto wa Ubena Zomozi. Katika kipindi cha mwezi Julai hadi Disemba 2018, Shirika halikupokea fedha kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Hata hivyo, fedha zilizokusanywa na Shirika katika kipindi cha mwezi Julai hadi Disemba, 2018 ni **shilingi bilioni 1.99** sawa na **asilimia 29.0** ya matarajio ya **shilingi bilioni 6.81** katika kipindi cha nusu mwaka. Aidha, kati ya fedha hizo **shilingi bilioni 1.38** zimetokana na ruzuku kutoka Serikalini na **shilingi milioni 609.53** zimetokana na vyanzo vya ndani vya Shirika.

Mheshimiwa Spika, Shirika limejitahidi kwa kiasi kikubwa kuendeleza baadhi ya miradi yake kama vile mradi wa makaa ya mawe wa Kiwira (Kabulo) pamoja na mradi wa dhahabu wa STAMIGOLD – Biharamulo ambao sasa umeanza kuzalisha dhahabu.

Mheshimiwa Spika, pamoja na Shirika kujitahidi kuendeleza miradi mbalimbali na usimamizi wa maendeleo ya sekta ya madini, changamoto zifuatazo ziliripotiwa katika Kamati;

a) Ufinyu wa mtaji wa kuendeleza miradi ya maendeleo hivyo kuchelewesha Shirika kufikia malengo liliyojipangia katika mwaka wa fedha 2018/19;

b) Uhaba wa watumishi hasa katika ngazi za uongozi katika kufanya maamuzi ya kimkakati sambamba na kusimamia mikakati ya kutekeleza majukumu ya Shirika;

c) Kusimama kwa mradi wa ubia wa *TanzaniteOne* kutokana na majadiliano ya maboresho ya mkataba wa ubia pamoja na kutokuanza kwa uchimbaji wa dhahabu katika mradi wa ubia wa *buckreef* na;

d) Malimbikizo ya madai ya watumishi katika miradi ya Shirika ambayo ni pamoja na mradi wa Buhemba na kiwira;

2.1.9 Sekta Ndogo ya Mafuta na hali ya upatikanaji wa Mafuta nchini

Mheshimiwa Spika, Kamati pia ilipokea na kujadili taarifa mbalimbali zilizowasilishwa na Wizara ya Nishati kuhusu sekta ndogo ya mafuta pamoja na hali ya upatikanaji wa mafuta nchini.

Mheshimiwa Spika, Serikali ilianzisha wakala wa uagizaji wa mafuta kwa pamoja kwa lengo la kuratibu na kusimamia mfumo wa uagizaji mafuta nchini ili ununuzi wa mafuta yanayoingizwa nchini ufanyike kwa ufanisi, na kujihakikishia upatikanaji wa mafuta nchini kwa wakati wote na hatimaye Taifa kwa ujumla lipate manufaa ya kiuchumi. Licha ya jitihada hizi, bado Sekta hii inakabiliwa na changamoto zifuatazo;

a) Wapokeaji wa mafuta kushindwa kukamilisha taratibu za ulipiaji wa mafuta kwa wakati kama inavyoelekeza katika mikataba na makubaliano;

b) Kutokuwepo kwa maghala ya kutosha ya kuhifadhia mafuta kumepelekea kwa kiasi kikubwa wakala kushindwa kuanza uagizaji wa gesi za kupikia majumbani (LPG) na mafuta mazito (HFO) kupitia mfumo wa uagizaji wa pamoja;

c) Makampuni ya ndani kushindwa kushiriki kwenye zabuni kama *Suppliers* kutokana na kutokuwepo na uwiano sawa wa gharama za mitaji na uagizaji baina yao ambapo makampuni mengi ya nje yanapata fursa ya kupata mitaji rahisi toka mabenki ya nje halikadhalika yanafanya biashara kutoka kwenye nchi zenye mfumo wa *Tax Free Zone*, makampuni ya ndani hayapati fursa hiyo na hivyo kushindwa kushindana na makampuni ya nje;

d) Upotevu wa mafuta unaotokana na miundombinu duni na mapungufu ya kiuadilifu wa wafanyakazi;

e) Marekebisho kwenye nyaraka za malipo (LC ammendments) yanaweza kuchelewa kuhakikiwa na hivyo kufanya mafuta kutopokelewa kwa wakati;

Mheshimiwa Spika, Kutokana na Changamoto hizo, Kamati yako inaona ni vyema Serikali kupitia Msajili wa Hazina kuharakisha kukamilisha majadiliano yatakayowezesha kuanza kwa mfumo wa kupokelea mafuta sehemu moja "Single Receiving Terminal" ili kupunguza *demurrages* pamoja na upotevu wa mafuta.

2.2 Hali ya Upatikanaji wa Umeme nchini

Mheshimiwa Spika, Shirika la umeme nchini linaendesha mfumo uliounganishwa na gridi ya Taifa wenye mitambo ya kufua umeme kwa kutumia maji, gesi asilia na mafuta. Hadi kufikia Disemba 31,2018 uwezo wa mitambo ya kufua umeme iliyounganishwa katika mfumo wa gridi ya Taifa ulifikiwa **MW 1,565** ambapo **MW 573.70 (36.64%)** nguvu ya maji, **MW 892.72 (57.02%)** gesi asilia, **MW 88.80 (5.67%)** mafuta na **MW 10.50 (0.67%)** *Biomass.* Uwezo wa mitambo hiyo unajumuisha mitambo ya wazalishaji binafsi (IPPs/SPPs) ambayo huchangia **asilimia 13.21**.

Aidha, Shirika linamiliki mitambo ambayo haijaunganishwa katika mfumo wa gridi ya Taifa yenye uwezo wa kufua **MW 36.46** na hivyo kufanya uwezo wa mitambo ya kufua umeme nchini kufikia jumla ya **MW 1,602.186**. Mahitaji ya juu katika mfumo wa gridi ya Taifa yamefika **MW 1,116.58** (yalifikiwa Novemba 30, 2018) ukilinganisha na **MW 1,051.27** zilizokuwa zimefikiwa hadi mwezi Juni 2018. Ongezeko hili ni sawa na **asilimia 6.21**. Hivyo basi, kutokana na taarifa hizo, kwasasa hali ya upatikanaji wa umeme nchini imeendelea kuimarika kwa kiasi kikubwa.

Mheshimiwa Spika, nchi yetu imejiwekea lengo la kuzalisha umeme kiasi cha **MW 5000** ifikapo mwaka 2020 na **MW 10,000** ifikapo mwaka 2025. Hata hivyo, kwa mujibu wa taarifa ya Wizara iliyowasilishwa kwenye Kamati, upo uwezekano mkubwa wa kutofikisha **MW 5000** ifikapo mwaka 2020. Taarifa zinaonesha kuwa uwezekano uliopo ni kufikia uzalishaji wa **MW 2780**, na hii itategemea kukamilika kwa wakati kwa zoezi la uchambuzi wa zabuni unaoendelea sasa kupata Kampuni za wawekezaji binafsi zenye sifa ya kutekeleza miradi ya kuzalisha umeme yenye jumla ya **MW 950** (Makaa ya mawe **MW 600**, Umeme wa Jua **MW 150**, Umeme wa upepo **MW 200**); ili uzalishaji huo uweze kuanza mwaka 2019 kama inavyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, ili kuendana na kasi ya uchumi wetu wa Viwanda, Kamati yako inaendelea kuishauri Serikali kuhakikisha Mradi wa kuzalisha Umeme kwa kutumia Maji ya Mto Rufiji unapelekewa fedha za kutosha na kusimamiwa kikamilifu ili ukamilike kwa wakati. Sambamba na hilo, TANESCO ihakikishe inaimarisha miundombinu ya kusambaza umeme nchini kwa kubuni na kujenga miundombinu imara inayodumu kwa muda mrefu na kuongeza ufanisi wa Shirika ili kupunguza kero kwa wateja. Aidha, katika kuendelea kupata nishati ya uhakika nchini, TANESCO inapaswa kujikita pia katika kuzalisha umeme kwa kutumia vyanzo vingine vya Nishati, kama vile umeme wa Upepo, ambao kwa takwimu

imebainika kuwa zaidi ya **MW 850** zinaweza kuzalishwa kutoka katika chanzo cha nishati ya upepo katika maeneo mbalimbali nchini.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na kuwa na wawekezaji wengi wenye nia ya kuwekeza katika nishati jadidifu, bado kumekuwa na urasimu mkubwa katika makubaliano na wawekezaji kuhusu bei ya kuuza umeme baada ya wazalishaji binafsi kuzalisha umeme huo. Kwakuwa TANESCO ndio mnunuzi pekee nchini wa umeme, wawekezaji binafsi wamekuwa wakishindwana katika kukubaliana bei za mauziano na TANESCO na wakati mwingine majadiliano ya makubaliano yanachukua muda mrefu kuliko ilivyokusudiwa hivyo kuchangia kwa kiasi kikubwa kuwakatisha tamaa wawekezaji binafsi wenye nia ya kuwekeza na kuendeleza uzalishaji nishati hii ya umeme.

Mheshimiwa Spika, Ni rai ya Kamati kwa TANESCO kuhakikisha inaweka mazingira rafiki kwa wawekezaji wenye nia ya kuwekeza na kuzalisha nishati ya umeme nchini. Aidha, TANESCO ihakikishe unakuwepo mfumo madhubuti na unaoeleweka ambao utawezesha wawekezaji kufanya maamuzi ya kuwekeza nchini kwa kuzingatia matakwa yetu bila kuiingiza TANESCO kwenye mzigo wa kununua umeme kwa gharama kubwa. Vilevile, Shirika linapaswa kujikita katika kujiendesha kibiashara pamoja na kuleta ushindani wenye tija ili Taifa linufaike na uwepo wa umeme wa uhakika nchini.

2.3 Sekta ya Madini

Mheshimiwa Spika, hadi sasa mchango wa Sekta ya madini ni **asilimia 4.8%** katika Pato la Taifa. Wizara ya Madini pamoja na Tume ya Madini, inapaswa kuendelea na usimamizi na udhibiti wa utoroshwaji wa madini yote nchini, kwa kuimarisha ulinzi kwa maeneo yenye migodi mikubwa na ya kati ili madini yetu yawe na manufaa kwa taifa letu.

Mheshimiwa Spika, Tume ya madini iliundwa kwa lengo kuu la kuboresha usimamizi na udhibiti katika ukaguzi wa uzalishaji na biashara ya madini na kuhakikisha utekelezwaji wa Sera, Sheria, Kanuni na taratibu unafuatwa ipasavyo ili kuongeza Pato la Taifa katika Sekta ya Madini.

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha kuanzia mwezi Julai hadi Disemba 2018, Tume ya madini ilitoa jumla ya **leseni 3697** za uchimbaji mdogo (PMLs), **leseni 33** za uchimbaji wa kati (MLs), **leseni 695** za utafutaji wa madini (PLs), leseni kubwa za biashara **522** (DL), leseni ndogo za biashara **930** (BL) na leseni **21** (PCLs) za uchenjuaji wa madini. Hata hivyo, Pamoja na Tume ya Madini kutoa leseni zote za uchimbaji na utafiti wa madini bado Serikali haina mfumo rasmi wa kuwatambua wachimbaji wadogo hali ambayo inapelekea kukosekana kwa takwimu rasmi za mapato ya wachimbaji wadogo katika kulipa tozo mbalimbali za Serikali.

Mheshimiwa Spika, Kwa kutambua na kuthamini Sekta ya Madini nchini, Kamati inapenda kumpongeza Mhe. Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dkt. John Pombe Magufuli pamoja na Wizara ya Madini kwa kuandaa mkutano mkubwa tarehe 22.01.2019 ambao ulijumuisha wadau mbalimbali wa sekta ya madini kwa lengo la kujadili na kutoa mapendekezo mbalimbali kuhusiana na sekta ya madini. Kutokana na mkutano huo, Kamati imenufaika kwa kusikia changamoto na mapendekezo mbalimbali yaliyotolewa na wachimbaji, wauzaji na wachenjuaji madini nchini. Kamati inaishauri Serikali kuyafanyia kazi kwa kina maazimio yote ishirini (20) ya mkutano huo. Aidha mapendekezo hayo ni;

(i) Madini ghafi yaruhusiwe kusafirishwa nje ya nchi ili kuondoa ushawishi wa kutorosha kwenda nje;

(ii) Kodi na tozo mbalimbali; kodi ya **(VAT 18%)** ifutwe, kodi ya zuio **(withholding tax 5%)** ipunguzwe hadi **asilimia 3**, Tozo ya ushuru wa halmashauri **(service levy)** ya **asilimia 0.3** iongezwe hadi **asilimia 1,** *Inspection and clearance* fee ya **1%** iondolewe, mrabaha wa madini ghafi ya vito upunguzwe kutoka **asilimia 6 hadi 3**;

(iii) Kuanzishwa kwa benki ya madini ili kuwezesha kupata mikopo na mitaji;

(iv) Maeneo yenye leseni za utafiti wa madini ambayo hayafanyiwi utafiti yafutwe na yatengwe kwa shughuli za uchimbaji;

(v) Kuwepo kwa maafisa madini/afisa migodi katika maeneo ya uzalishaji wa madini ili kuimarisha usimamizi na ukusanyaji wa mapato ya Serikali;

(vi) Serikali itoe ruzuku kwa wachimbaji wadogo wa madini;

(vii) Taasisi ya *Tanzania Gemstone Industries* irudishwe kutokana na umuhimu wake katika ununuzi, ukataji na utafutaji wa madini;

(viii) Madini yanayotoka nje ya nchi yaingizwe bila tozo yoyote ila yanapotoka nchini yalipiwe tozo zote zinazotakiwa;

(ix) Mamlaka ya utoaji wa vibali vya kusafirisha madini nje ya nchi ikasimishe kwa maafisa Madini wa Mikoa;

(x) Ada za leseni kwa malipo ya eneo la uchimbaji kwa hekta 1 ipunguzwe kutoka shilingi 80,000 hadi shilingi 50,000 Aidha, Ada ya mwaka ya leseni za uchenjuaji ipunguzwe kutoka USD 1,000 hadi Tsh 500,000;

(xi) EPP itambuliwe na NEMC kwa madhumuni ya kukidhi masharti ya EIA kwa wachimbaji wadogo wa madini;

(xii) Maombi ya leseni kwa wachimbaji wadogo kupitia *online* siyo rafiki kwa wachimbaji wengi Aidha, leseni ziongezwe muda kutoka miaka 7 hadi miaka 15;

(xiii) Ufanyike ulinganishi/uwiano kwa tozo na kodi kwa nchi za maziwa makuu. Aidha zilipwe mara moja na kwa taasisi moja;

(xiv) Bei elekezi za masoko ziendane na uhalisia wa eneo (bei ya soko);

(xv) Utunzaji wa Mazingira;

a) Vibali vya mazingira vitolewe wakati leseni za madini zinapotolewa;

b) EPP isimamiwe na madini, halmashauri wataarifiwe kuzitambua taarifa hizo;

c) EPP na EMP ziendelee kusimamiwa na Wizara ya madini na NEMC kuzipitia upya Sheria husika za kuzuia miradi ya wachimbaji wadogo kwa kulazimisha kuandaa EIA;

d) Kwa miradi ya kati na mikubwa, gharama za EIA zipungue.

(xvi) Adhabu kwa watoroshaji;

a) Kwa wamiliki wa leseni, inashauriwa leseni na mali zao zitaifishwe aidha, wachukuliwe hatua za kisheria kama wahujumu uchumi;

b) Kwa wasiokuwa na leseni, wachukuliwe hatua za kisheria kama wahujumu uchumi na kufilisiwa.

(xvii) Uwepo wa bei elekezi zenye uhalisia kwenye madini ya ujenzi na viwanda;

(xviii) Kuwepo kwa miundombinu kwenye maeneo ya machimbo;

(xix) Tozo na ada kwa wachimbaji wadogo wa madini zilipwe kwa shilingi ya Tanzania;

(xx) Kuwepo kwa mikataba ya kazi katika shughuli za uchimbaji wa madini ya Tanzanite katika maeneo ya mchimbo ya Mirelani.

Aidha, Kamati itaendelea kushirikiana na Wizara na wadau wote wa sekta ya madini ili kuweza kuangalia namna bora ya kushauri kutatua changamoto za sekta ya madini ili Taifa liweze kunufaika na rasilimali hii muhimu.

2.4 Sekta Ndogo ya Gesi

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu ya Sheria ya Petroli ya mwaka 2015, TPDC ina wajibu wa kutekeleza shughuli za utafutaji, uendelezaji, uzalishaji na usambambazaji wa mafuta na gesi asilia nchini.

Mheshimiwa Spika, Kwa maeneo ambayo gesi asilia imeshaanza kuvunwa yaani Mnazi bay na Songosongo, kiasi ambacho kimehakikiwa ni futi za ujazo **Trilioni 1.96.** Hadi kufikia Disemba 2018, gesi asilia iliyokuwa ikitumika katika uzalishaji umeme, viwandani, na matumizi mengine kwa mwaka ni **futi za ujazo Trilioni 0.63.** Hii inaonesha kuwa kwa mwaka gesi inayotumika ni sawa na **asilimia 4.18** ya gesi iliyohakikiwa.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kuwepo kwa wingi wa gesi asilia nchini bado matumizi yake ni madogo ukilinganisha na gesi iliyopo. **Hivyo ni rai ya Kamati kwa Serikali kutafuta masoko ya kuuza gesi asilia kwa matumizi mengine ya viwandani na majumbani.**

Mheshimiwa Spika, kasi ya utekelezaji wa miradi mbalimbali ya kuendeleza matumizi ya gesi asilia nchini imekuwa ndogo sana. Mfano, Mradi wa ujenzi wa miundombinu ya usambazaji wa gesi asilia katika mikoa ya Lindi, Dar es salaam na Mtwara bado upo katika hatua za chini mno za utekelezaji kutokana na ufinyu wa bajeti.

2.5 Umuhimu wa kufanyika kwa marejeo ya mikataba iliyopo ili kukidhi matakwa ya sheria za sasa;

Kwasasa nchi yetu ina Mikataba hai ya gesi katika eneo la utafutaji na uendelezaji wa shughuli za gesi asilia hapa nchini ipatayo kumi na moja, ambapo katika hiyo mikataba mitatu ipo kwenye hatua za uzalishaji, na mikataba nane ipo katika hatua ya utafutaji na ugunduzi. Mikataba yote hii iliingiwa kwa sheria za zamani na kwamsingi huo inakinzana na sheria

zilizopo sasa **(Sheria ya Petroli, sura 392 ya mwaka 2015, Sheria ya Mapitio na Majadiliano kuhusu Masharti Hasi katika Mikataba ya Maliasili za Nchi ya mwaka 2017, na Sheria ya Mamlaka ya Nchi kuhusu Umiliki wa Maliasili ya mwaka 2017)**. Mikataba hii imeinyima nchi fursa ya kunufaika kikamilifu na rasilimali zake. **Kamati inaitaka Serikali kuchukua hatua za haraka katika kufanya majadiliano na wawekezaji ili kuboresha masharti yenye kasoro kwenye mikataba iliyopo ili iendane na masharti ya sheria zilizopo sasa.**

Mheshimiwa Spika, Kuendelea kuwepo kwa mikataba hasi ambayo masharti yake hayana tija ni jambo ambalo linapaswa kuto fumbiwa macho. Ni vyema kwa kutumia sheria za sasa za rasilimali, Serikali iangalie namna ya kufanya majadiliano na makampuni yaliongia mikataba hiyo ili kuboresha masharti hasi hasa katika mikataba ya gesi kati ya TANESCO, TPDC, SONGAS na PAET. Mfano hai ni jinsi ambavyo mikataba hii imesababisha TANESCO kuelemewa na mzigo wa madeni makubwa; ambayo hadi kufikia Januari 2018 TANESCO ilikuwa ina deni litokanalo na ununuzi wa umeme wa gesi asilia la takriban **shilingi bilioni 630.8** ilizokuwa ikidaiwa na SONGAS, PAET, na TPDC. Aidha kwa TANESCO kushindwa kulipia ankara za Gesi Asilia kwa TPDC kwa muda mrefu kumeisababishia TPDC kushindwa kujiendesha kibiashara na kuendeleza uwekezaji katika sekta ndogo ya Gesi Asilia, hata hivyo, TPDC inashindwa kulipa Ankara za ununuzi wa Gesi Asilia kwa wakati kwa makampuni ya mkondo wa juu hali ambayo imesababisha wakati mwingine Makampuni ya Mkondo wa Juu kusitisha kuuza Gesi Asilia kwa TPDC kutokana na deni kuwa kubwa.

2.6 Uchambuzi wa Taarifa za utekelezaji wa majukumu na bajeti za wizara kwa kipindi cha nusu mwaka kwa mwaka wa Fedha 2018/2019

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kuchambua taarifa za Utekelezaji wa majukumu ya Wizara pamoja na hali ya upatikanaji wa Fedha za maendeleo kwa kipindi cha nusu mwaka kwa mwaka wa fedha wa 2018/2019.

Mheshimiwa Spika, Hadi kufikia Disemba 2018, Wizara ya Nishati ilikua imepokea jumla ya shilingi **bilioni 263.39** sawa na **asilimia 32** ya fedha zilizopangwa kupokelewa kwajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Aidha, hadi kufikia Disemba 2018 Wizara ya Madini ilikuwa imepokea kiasi cha **shilingi milioni 100** kati ya **shilingi bilioni 19.92** kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Hata hivyo Wizara ilipokea ruzuku ya **Bilioni moja** kwajili ya ujenzi wa ofisi za madini katika mji mkuu wa Serikali Ihumwa, Dodoma.

Mheshimiwa Spika, miradi mingi bado haijatekelezwa kutokana na ukosefu wa Fedha, Upungufu wa watumishi mbalimbali, ukosefu wa vitendea kazi kwa baadhi ya taasisi. Aidha, katika utekelezaji wa miradi ya REA awamu ya tatu, ukosefu wa vifaa kwa wakati ulikwamisha wakandarasi kushindwa kutekeleza miradi kwa muda ambao ulipangwa. Miradi ya REA inatekelezwa nchi nzima na inagusa wananchi wengi hivyo kutokutekelezwa kwake kunakwamisha shughuli mbalimbali za wananchi ambao wana matumaini makubwa na mradi huu. **Hivyo basi, ni ushauri wa Kamati kuwa bajeti iliyotengwa ya miradi ya maendeleo itolewe yote na kwa wakati kwani kutokutolewa kwa kiasi kikubwa kunasababisha miradi kutokutekelezwa. Aidha, kuhusu upungufu wa watumishi katika Wizara na baadhi ya taasisi zake, Ni vyema Serikali ikatoa vibali vya kuajiri watumishi katika kada mbalimbali, pamoja na kuwathibitisha kazini kwa wakati watumishi wanaokaimu nafasi mbalimbali ili watekeleze**

majukumu yao kwa ufanisi. Hatahivyo, Kamati inaendelea kusisitiza Serikali kufanyia kazi maoni na ushauri wa Kamati kwa maendeleo ya Taifa.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

3.1 Maoni ya Jumla

Mheshimiwa Spika, Baada ya kupokea taarifa mbalimbali za Wizara ya Nishati na Wizara ya Madini, ziara za ukaguzi wa miradi ya maendeleo pamoja na kukutana na Wadau wa sekta zote mbili za Nishati na Madini, Kamati ina maoni na ushauri ufuatao;

a) Upatikanaji wa Fedha za miradi ya maendeleo zilizoidhinishwa na Bunge kwenda kwenye Wizara na Taasisi zake bado ni changamoto kubwa. Hali hii inakwamisha utekelezaji wa miradi mbalimbali kutekelezwa, hivyo Kamati inaishauri Serikali kuangalia namna ya kupeleka fedha zilizo idhinishwa na Bunge kwa wakati;

b) Serikali ina wajibu wa kuhakikisha kuwa inaendelea kuimarisha mfumo wa uagizaji wa mafuta kwa pamoja ili kuhakikisha kuwa wakati wote nchi yetu inakuwa na mafuta ya kutosha kwa ajili ya kuendeleza shughuli za kiuchumi nchini na kujihakikishia usalama wa nchi yetu. Aidha, umefika wakati sasa kama taifa tuwe na mkakati wa makusudi kuhakikisha makampuni ya wazawa hususan TPDC yanajengewa uwezo ili kuweza kushiriki katika uagizaji wa mafuta;

c) Kasi ya utekelezaji wa Mradi wa REA III hususan *Grid extension Round* I imekuwa ndogo mno kutokana na kukabiliwa na changamoto nyingi tangu kuanza kwake. Hivyo Serikali ifuatilie kwa karibu utekelezaji wa miradi ya REA awamu ya tatu kwa kuzingatia wigo wa maeneo, ubora wa vifaa na upatikanaji wake, pamoja na malipo ya wakandarasi kwa ujumla, kwani maeneo mengi

hayajafikishiwa umeme kama ilivyotarajiwa, na maeneo mengine utekelezaji wake ni kama umesimama;

d) Ucheleweshaji wa ulipaji fidia kwa wananchi waliokuwa wanafanya kazi katika migodi mbalimbali nchini pamoja na wananchi walioachia maeneo yao kupisha utekelezwaji wa miradi mbalimbali ya Serikali mfano mradi wa LNG Lindi umeendelea kuwa tatizo sugu. Serikali ichukue hatua za haraka kukamilisha zoezi la ulipaji fidia ili kuwaondolea wananchi kero;

e) Uchimbaji wa madini ukiachwa ufanyike kiholela unaweza kuleta athari kubwa za kimazingira. Ni vyema kuanzia sasa Serikali ikawa na mfumo wa kutoa Elimu kwa wachimbaji kuhusu athari za madini mbalimbali kwa mazingira kabla ya kuwapatia leseni;

f) Serikali iongeze kasi katika kuendeleza miradi ya nguzo za zege kutokana na ukweli kwamba nguzo za zege zinadumu kwa muda mrefu, na pia ni rafiki kwa mazingira na gharama zake ni nafuu.

g) Kwakuwa nchi yetu imejaliwa kuwa na vyanzo vingi vya nishati, Serikali ione umuhimu wa kuweka msukumo katika matumizi ya nishati jadidifu katika kuzalisha umeme na kutoa fursa kwa wawekezaji binafsi kuwekeza katika kuendeleza miradi ya aina hii;

h) Serikali inapaswa kuwa na utaratibu wa haraka katika kushughulikia vibali vya utoaji wa ajira na uidhinishaji wa miundo ya Taasisi zake. Hii itasaidia kuondokana na tatizo la kuwepo kwa ombwe la taasisi zenye majukumu makubwa kuchelewa kuanza kufanya kazi ambazo zilikusudiwa kufanywa na taasisi hizo.

i) Ipo haja kwa Serikali kuhakisha tatizo la *flow meters* katika bandari zote zinazopokea mafuta kwa pamoja linapatiwa ufumbuzi wa haraka. Hii ni pamoja na kuhakikisha kuwa ukarabati wa miundombino mingine muhimu katika bandari zetu unafanyika ili

kuiepusha Serikali na upotevu wa mapato unaosababishwa na upotevu wa mafuta;

j) Serikali inapaswa kujipanga vizuri zaidi katika kuwezesha matumizi ya gesi asilia kwa kuhakikisha wananchi wengi wanaunganishwa katika nishati hii, kwani takwimu zinaonesha matumizi ya nishati ya mkaa na kuni nchini yapo katika kiwango cha juu sana jambo ambalo lina athari kubwa kwa mazingira yetu;

k) Mchango wa wachimbaji wadogo ambao wanakadiriwa kufikia milioni 6 ungeweza kuwa mkubwa zaidi kama Serikali ingekuwa na mfumo madhubuti wa kuwezesha kuwatambua, na kuwa na takwimu zao za uhakika za ulipaji wa mapato ya Serikali hivyo Serikali ijipange vyema katika eneo hili.

l) Katika udhibiti wa Rasilimali ya Madini, Serikali inapaswa kuimarisha mahusiano yake na jamii, ili kushirikiana kwa pamoja kulinda rasilimali zetu. Aidha, Serikali inapaswa kuwekeza katika wataalam wabobezi katika masuala ya madini, ili wawe na taaluma kubwa ya udhibiti na waweze kuishauri vyema Serikali juu ya kuziba mianya ya utoroshaji.

m) Serikali ifanye tathmini ya kina ya wataalam kwenye sekta ya Gesi nchini, katika kipindi cha sasa, muda wa kati, na muda mrefu ujao na kuzihusisha taasisi za kielimu nchini kuwa na mitaala stahiki ili kukidhi mahitaji ya soko ya wataalam wabobezi katika sekta ya gesi.

n) Serikali iweke mfumo madhubuti wa kudhibiti gharama za miradi ya utafutaji, uendelezaji na uzalishaji wa mafuta na gesi asilia kwani miradi hii hugharimu fedha nyingi na wawekezaji wanaweza kutumia udhaifu wa mfumo kuongeza gharama za uwekezaji kwa lengo la kukwepa kodi.

3.2 Ushauri na Mapendekezo ya Kamati

Mheshimiwa Spika, baada ya kuainisha maoni ya jumla ya Kamati kuhusu masuala ya msingi yaliobainika katika Sekta ya Nishati na Madini kwa ujumla wake, naomba kutoa ushauri na mapendekezo kama ifuatavyo:-

3.2.1 Wakala wa Nishati vijijini (REA)

a) Ucheleweshwaji wa Fedha za kutekeleza miradi ya REA kwa wakati;

KWA KUWA, Fedha za miradi ya REA zimekuwa zikichelewa kupelekwa kwa wakati hivyo kuchangia kuzorota kwa utekekezaji wa miradi;

NA KWA KUWA, kuchelewa kukamilika kwa miradi hupelekea kuongezeka kwa gharama za Miradi husika kutokana na sababu mbalimbali, ikiwemo fidia kwa wakandarasi na kupanda kwa thamani ya dola hapa nchini;

KWA HIYO BASI, Bunge lako liazimie kuwa Fedha za miradi ya REA zipelekwe kwa wakati katika kutekeleza miradi hiyo kwa mwaka husika, ili kuipunguzia Serikali gharama ya kulipa fidia wakandarasi wanaochelewesheswa malipo yao.

b) Hali ya Upatikanaji wa Vifaa vya kutekeleza miradi ya REA

KWA KUWA Serikali iliazimia vifaa vinavyotekeleza miradi hii vitengenezwe hapa nchini,

NA KWA KUWA, makampuni haya yanayotengeneza vifaa hapa nchini yanachelewesha wakandarasi kupata vifaa hivi kwa wakati;

KWA HIYO BASI, Bunge liishauri Serikali kuhakikisha kuwa inaweka utaratibu madhubuti wa kuhakikisha vifaa vya kutekeleza miradi hii vinapatikana kwa wakati na vikiwa na ubora stahiki, ili miradi iweze kutekelezwa na kuendana na mpango wa utekelezaji wa kumaliza miradi hii.

c) Ushirikishwaji wa Viongozi wa Wananchi katika maeneo ya miradi

KWA KUWA, maneno mengi ya kijamii na kiuchumi katika vijiji na vitongoji vingi yalirukwa wakati wa utekelezaji wa miradi ya awamu ya kwanza na ya pili,

NA KWA KUWA, hali hiyo ilisababishwa na ushirikishwaji mdogo wa viongozi wa vijiji na vitongoji, hivyo kusababisha kutofikiwa kwa malengo ya mradi na kuleta kero kwa wananchi hasa kwenye maeneo yaliyorukwa,

KWA HIYO BASI, Kamati inapendekeza kuwa Bunge liishauri Serikali kuhakikisha inawashirikisha kwa kiasi kikubwa Viongozi wa wananchi katika uainishaji wa maeneo ya kupelekewa umeme ili maeneo muhimu ya kijamii na kiuchumi yapewe kipaumbele katika utekelezaji wa miradi ya awamu ya tatu.

3.2.2 Shirika la Ugavi wa Umeme Tanzania (TANESCO)

a) Shirika la TANESCO kujiendesha kibiashara

KWA KUWA, Shirika limeonesha jitihada za kujiendesha lenyewe kwa kufanya makusanyo mbalimbali ya fedha katika vyanzo vyake vya ndani;

NA KWA KUWA, ili shirika liweze kufikia azma yake ya kujiendesha bila kutegemea ruzuku kutoka Serikalini; wateja wanapaswa kulipa ankara kwa wakati ili TANESCO iweze kukusanya mapato yake;

KWA HIYO BASI, Kamati inapendekeza kwamba, Bunge liishauri Serikali kupitia TANESCO kuwachukulia hatua za kisheria wateja wote wasiolipa ankara kama inavyostahili. Aidha, shirika lijiendeshe kibiashara kwa kutoa fursa kwa wawekezaji binafsi wenye nia ya kuzalisha umeme wa bei nafuu.

b) Uchakavu wa Miundombinu ya kufua, kuzalisha na kusafirisha umeme

KWA KUWA, Mitambo mingi ya kuzalisha na kusafirisha umeme imekuwa ikiharibika na kushindwa kufanya kazi kutokana na uchakavu wake na kutokufanyiwa matengenezo kwa wakati,

NA KWA KUWA, kuharibika kwa mitambo hiyo mara kwa mara husababisha kukosekana kwa umeme wa uhakika nchini jambo linaloigharimu TANESCO na Taifa kwa ujumla,

KWA HIYO BASI, Kamati inashauri kuwa Bunge liitake Serikali kuliwezesha Shirika la TANESCO kwa kutenga Fedha za kutosha ili kuweza kufanya matengenezo ya mitambo hii na hivyo kuliepusha Taifa na tatizo la kukosekana kwa Umeme wa uhakika.

c) Utoaji fursa kwa wawekezaji wenye nia ya kuzalisha umeme

KWA KUWA, Wawekezaji wengi binafsi wenye nia ya kuzalisha umeme kwa kutumia njia nyingine za uzalishaji kama upepo, makaa ya mawe, nishati ya jua, wamekuwa wakikabiliwa na changamoto ya kutofikiwa

kwa makubaliano na TANESCO katika ununuzi wa umeme wanaozalisha;

NA KWA KUWA, kutofikiwa kwa makubaliano hayo kwa wawekezaji na TANESCO, imesababisha usumbufu kwa wawekezaji binafsi kushindwa kuwekeza kwa wingi katika uzalishaji wa nishati jadidifu;

KWA HIYO BASI, Kamati inapendekeza kuwa Bunge liishauri Serikali kuweka mazingira rafiki kwa wawekezaji na kuhakikisha kuwa muongozo wa uwekezaji katika Sekta ya Nishati unakamilishwa haraka ili masuala yote muhimu ikiwemo bei elekezi ya kuuza umeme kwa TANESCO yawe wazi kwa wawekezaji wenye nia ya kuwekeza katika uzalishaji wa umeme.

3.2.3 Shirika la Maendeleo ya Petroli Tanzania (TPDC)

a) Mpango wa usambazaji wa gesi asilia majumbani

KWA KUWA, TPDC ina mpango wa usambazaji wa gesi asilia majumbani kutokana na kuwa na uwezo wa kuzalisha gesi nyingi zaidi ya soko lililopo kwa sasa, ila shirika hili linakabiliwa na changamoto ya ujenzi wa miundombinu ya kusambaza gesi hii majumbani,

NA KWA KUWA, changamoto hiyo inatokana na ukosefu wa Fedha za kujenga miundombinu hiyo, jambo linalochangia kuifanya TPDC kushindwa kujiendesha kibiashara kama ilivyo kusudiwa kutokana na kushindwa kufikia wanunuzi wa gesi;

KWA HIYO BASI, Bunge liishauri Serikali kuwezesha utekelezaji wa mradi wa kusambaza gesi katika mikoa mbalimbali kwa kuwekeza katika ujenzi wa miundombinu ya kusambaza gesi kwa watumiaji ili sasa gesi asilia iweze kuwanufaisha watanzania.

b) Mpango kabambe wa matumizi ya Gesi Asilia wa mwaka 2016 (NGUMP 2016)

KWA KUWA, TPDC ina mpango kabambe wa matumizi ya gesi asilia wa mwaka 2016,

NA KWA KUWA, mpango huo unatoa dira ya matumizi bora ya gesi asilia nchini pamoja na mpango kabambe wa uendelezaji wa sekta ndogo ya umeme wa mwaka 2016 ambao pamoja na vyanzo vingine umeainisha miradi ya umeme utokanao na gesi asilia,

KWA HIYO BASI, Bunge liishauri Serikali kuipatia TPDC bajeti ya kutosha ili kuiwezesha kutekeleza majukumu yake ya msingi na kufuata utekelezaji wa mpango kabambe wa usambazaji wa gesi asilia ili kwenda sambamba na malengo hayo katika kuleta maendeleo katika Taifa letu.

3.2.4 Chuo cha Madini Dodoma (MRI)

KWA KUWA, Chuo cha Madini ndio chuo pekee kinachotoa mafundi mchundo na mafundi sanifu katika sekta ya Madini nchini na Chuo hiki kina kampasi mbili kwa sasa, Dodoma na Nzega;

NA KWA KUWA, makusanyo ya Fedha za udahili ya Chuo yanapelekwa kwenye mfuko mkuu wa Hazina hivyo Chuo kinakabiliwa na changamoto kubwa ya ukosefu wa Fedha, uhaba wa vifaa na uchakavu wa miundo mbinu;

KWA HIYO BASI, Bunge liazimie kwa Serikali kukiwezesha chuo hiki kifedha kwa kuacha makusanyo ya Chuo kubakia chuoni ili chuo hiki kiweze

kujiendesha chenyewe, kufanya ukarabati wa miundo mbinu pamoja na kuajiri walimu wa kutosha.

3.2.5 Wakala wa Jiolojia nchini (GST)

KWA KUWA, Wakala wa Jiolojia nchini amepewa jukumu muhimu la kukusanya, kuchambua, kutafsiri na kutunza taarifa mbalimbali za kijiosayansi kwa lengo la kuliwezesha Taifa kufanya maamuzi sahihi kuhusu matumizi ya ardhi;

NA KWA KUWA, Wakala huu una jukumu la kutoa taarifa mbalimbali lakini unakabiliwa na uhaba wa bajeti hivyo kupelekea kukwama kwa utekelezaji wa majukumu yake kikamilifu;

KWA HIYO BASI, Bunge liishauri Serikali kutenga na kupeleka fedha kwa Wakala wa Jiolojia nchini ili wakala uweze kufanya tafiti mbalimbali za kisayansi kama ilivyojipangia ili Taifa linufaike katika kutoa maamuzi sahihi wakati wa utafutaji na uchimbaji wa rasilimali zake nchini.

3.2.6 Sekta Ndogo ya Mafuta

a) Utekelezaji wa majukumu ya Wakala wa uagizaji wa Mafuta kwa Pamoja (PBPA)

KWA KUWA, Wakala wa uagizaji wa mafuta kwa pamoja (PBPA) ndio imepewa jukumu la kuwa wakala wa uagizaji wa mafuta kwa pamoja nchini;

NA KWA KUWA, mfumo wa uagizaji wa mafuta kwa pamoja umeleta uhakika na usalama wa upatikanaji wa mafuta nchini lakini Wakala unakabiliwa na changamoto ya kutorasimishwa kwa muundo wa

utekelezaji wa majukumu yake hivyo watumishi wake hawana ajira za kudumu hivyo kuathiri ufanyikaji wa maamuzi mbalimbali;

KWA HIYO BASI, Bunge liishauri Serikali kuharakisha kumaliza taratibu za kupitisha muundo rasmi wa utekelezaji na majukumu ya Taasisi hii kwani bado haujapitishwa rasmi na Serikali. Hatua hiyo itaiwezesha taasisi kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi na hata watendaji wake kuthibitishwa na kuajiriwa kwa ajira ya kudumu ili kuhakikisha Wakala huu unatekeleza majukumu yake kwa ubora na ufanisi.

b) Uwepo wa Sehemu moja ya Kupokelea mafuta

KWA KUWA, Serikali ilishaanza taratibu za kutengeneza eneo moja la kupokelea mafuta yaani *Single receving Terminal*;

NA KWA KUWA, kuwepo kwa sehemu moja ya kupokelea mafuta kutapunguza *demurrages* pamoja na upotevu wa mafuta;

KWA HIYO BASI, Bunge liishauri Serikali kuhakikisha Msajili wa Hazina anakamilisha kwa haraka mapitio ya mfumo ili taratibu za uanzishwaji wa utaratibu wa kupokea mafuta sehemu moja uweze kuanza na hivyo kupunguza hali ya upotevu wa mafuta na ukosefu wa mapato kwa Serikali.

3.2.7 Taasisi ya Uwazi na Uwajibikaji katika Rasilimali za madini, mafuta na gesi asilia (TEITI)

KWA KUWA, Taasisi ya Uhamasishaji uwazi na uwajibikaji katika rasilimali za madini, mafuta na gesi asilia (TEITI) iliundwa kwa lengo la kusimamia

utekelezaji pamoja na kuboresha uwazi na uwajibikaji katika uvunaji wa rasimali madini, mafuta na gesi asilia;

NA KWA KUWA, maeneo ya uwazi yalilenga katika ukusanyaji wa mapato, mgawanyo wa mapato na matumizi, utoaji wa leseni na mikataba ya uchimbaji wa madini, hata hivyo bado taasisi hii inakabiliwa na changamoto kubwa ya ukosefu wa fedha za ndani pamoja na upungufu wa watumishi kulingana na majukumu

KWA HIYO BASI, Bunge liishauri Serikali kupeleka fedha kwa taasisi hii ili iweze kutekeleza majukumu yake. Vilevile Serikali iangalie namna ya kuajiri watumishi mbalimbali ili waweze kukamilisha majukumu ya kusimamia uwazi na uwajibikaji wa sekta ya madini, mafuta na gesi asilia nchini.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwako wewe mwenyewe Mhe. Job Yustino Ndugai (Mb) Spika, Dr. Tulia Akson (Mb) Naibu Spika na Wenyeviti wote wa Bunge kwa ushirikiano wenu kwa Kamati yangu.

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru Wajumbe wote wa Kamati ya Nishati na Madini kwa ushirikiano wao wakati wa kutekeleza majukumu ya Kamati yako. Kwa heshima kubwa naomba kuwatambua kwa majina yao kama ifuatavyo:-

1. Mhe. Dunstan Luka Kitandula, Mb - **Mwenyekiti**
2. Mhe. Mariam Ditopile Mzuzuri, Mb - **M/Mwenyekiti**
3. Mhe. Ally Mohamed Keissy, Mb
4. Mhe. Catherine Valentine Magige, Mb
5. Mhe. Seif Khamis Said Gulamali, Mb
6. Mhe. Maryam Salum Msabaha, Mb
7. Mhe. Wilfred Muganyizi Lwakatare, Mb
8. Mhe. Mohamed Juma Khatib, Mb
9. Mhe. Zubeda Hassan Sakuru, Mb
10. Mhe. Bahati Ali Abeid, Mb
11. Mhe. Mwantakaje Haji Juma, Mb
12. Mhe. Kiza Hussein Mayeye, Mb
13. Mhe. Jesca David Kishoa, Mb
14. Mhe. Ajari Rashid Akbar, Mb
15. Mhe. Frank George Mwakajoka, Mb

16. Mhe. Msukuma Joseph Kasheku, Mb
17. Mhe. Vedastus Mathayo Manyinyi, Mb
18. Mhe. John Wegesa Heche, Mb
19. Mhe. Yosepher Ferdinandi Komba, Mb
20. Mhe. Hamoud Abuu Jumaa, Mb
21. Mhe. Lameck Okambo Airo, Mb
22. Mhe. Suleiman Masoud Nchambi, Mb
23. Mhe. Ussi Salum Pondeza, Mb
24. Mhe Hamida Mohamed Abdallah, Mb
25. Mhe. James Kinyasi Millya, Mb

Mheshimiwa Spika, pia Kamati inaipongeza Wizara ya Nishati chini ya uongozi wa Waziri wa Nishati Mhe. Dkt. Medard Matogolo Kalemani (Mb), Naibu Waziri Mhe. Subira Khamis Mgalu (Mb), Katibu Mkuu Dkt. Hamisi Mwinyimvua pamoja na watendaji wote wa Wizara ya Nishati kwa ujumla wao. Aidha, Kamati inaipongeza pia Wizara ya Madini chini ya uongozi wa Mhe. Doto Mashaka Biteko (Mb) na Naibu Waziri Mhe. Stanslaus Haroon Nyongo (Mb), Katibu Mkuu Prof. Simon Msanjila pamoja na watendaji wote wa Wizara kwa ushirikiano walioutoa katika kipindi chote cha utekelezaji wa majukumu ya Kamati, hivyo kuwezesha Kamati yako kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee napenda kumshukuru Katibu wa Bunge Ndg. Steven Kagaigai kwa ushirikiano wake na Kamati yetu. Pia namshukuru Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge, Ndg. Athuman Hussein, Mkurugenzi Msaidizi Ndg. Michael Chikokoto pamoja na Katibu wa Kamati hii, Ndg. Felister Mgonja kwa kuratibu vyema shughuli za Kamati na kuhakikisha Taarifa hii inakamilika kwa wakati.

4.2 Hoja

Mheshimiwa Spika, sasa naomba Bunge lako Tukufu liipokee na kuijadili Taarifa hii na hatimaye kukubali maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

Mhe. Dunstan Luka Kitandula, Mb

MWENYEKITI
KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA NISHATI NA MADINI
06 Februari, 2019